

ผีในกฎหมายตราสามดวง

SPIRITS IN TRA SAM DUANG LAW

สุวรรณภา กลิ่นอังกาบ* | SUWANNAPA KLINANGKAB
วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ** | WIRAWAN SOMPONGJIAROEN

ABSTRACT

This article aims to study the belief in spirits of Thai people in Ayutthaya period through the study of Tra Sam Duang law. It is found that the belief of Thai people in Ayutthaya period affects the living, the closeness to nature and agricultural way of earning a living. Therefore, there were rituals corresponding to the belief such as the homage to the sacred called “spirit” which had been believed that were able to bring good or bad things in life. These beliefs affected the way of life of Thai people in Ayutthaya period as portrayed in the punishment of the wrong doer in relation to “spirits” in Tra Sam Duang law.

Keywords : Spirit, Tra Sam Duang law

บทคัดย่อ

บทความเรื่องผีในกฎหมายตราสามดวง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเชื่อเรื่องผีของคนไทยในสมัยอยุธยาผ่านการศึกษากฎหมายตราสามดวง พบว่าคติความเชื่อของคนไทยในสมัยอยุธยามีผลต่อการดำรงชีวิต ความผูกพันกับธรรมชาติ และการ

* นักศึกษาสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา

ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงก่อให้เกิดพิธีกรรมที่ตอบสนองกับความเชื่อ มีการเช่น
สรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ผี” ที่เชื่อว่าสามารถให้คุณหรือให้โทษได้ ความเชื่อ
เหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนไทยในสมัยอยุธยาดังที่ปรากฏการลงโทษของ
ผู้กระทำความผิดโดยมี “ผี” เข้ามาเกี่ยวข้องในกฎหมายตราสามดวง

คำสำคัญ : ผี, กฎหมายตราสามดวง

บทนำ

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมไทยที่มีมาแต่โบราณ ผู้คนใน
สังคมเชื่อว่าผีสามารถให้คุณและให้โทษได้ ดังเห็นได้จากการเช่นสรวงบูชาเพื่อทำให้ผีพึง
พอใจ ในสมัยอยุธยานั้น ความเชื่อเรื่องผีจึงถูกใช้เป็นบรรทัดฐานหนึ่งของสังคมในการ
เป็นข้อห้ามเพื่อไม่ให้คนในสังคมกระทำความผิดดังปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสาม
ดวงว่าด้วยพระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จกล่าวถึงการเช่นไหว้ผีสงเคราะห์เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่ง
ชั่วร้ายนำเคราะห์ร้ายและอาการเจ็บไข้ได้ป่วยมาให้ จำต้องปัดรังควานด้วยการนิมนตร์
พระสงฆ์มาทำบุญ ผีเปรียบเสมือนวิญญาณศักดิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครอง เมื่อสังคมอยุธยา
มีความซับซ้อนมากขึ้นด้วยการเป็นสังคมนานาชาติ ก่อให้เกิดความเป็นพหุสังคม
วัฒนธรรมอันหมายถึงสภาพสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดจากความ
แตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณี ซึ่งสามารถ
อยู่ร่วมกันได้ โดยการรับ การแลกเปลี่ยน การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม จึงส่งผลให้
เกิดการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อไม่ให้คนกระทำความผิดดังเห็นได้จากกฎหมายตราสาม
ดวงสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน
ไทยสมัยอยุธยา

ความเชื่อเรื่องผีในสมัยอยุธยา

ความเชื่อในแต่ละสังคมนั้นเกิดจากความพยายามของมนุษย์ในการเข้าใจธรรมชาติ
รอบตัว โดยเชื่อว่ามีพลังงานบางอย่างเข้ามามีส่วนในการกำหนดปรากฏการณ์ต่างๆ ที่
เกิดขึ้น ความเชื่ออันเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของคนในสังคมอยุธยาเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่ง
เหนือธรรมชาติ ประกอบด้วยผีบรรพบุรุษ ผีเหย้าผีเรือน ผีป่า ผีบ้านผีเมือง ผีฟ้า ภูตผี

ปีศาจ วิญญาณ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งเชื่อว่าการเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้เป็นผู้บันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ

การรับรู้ของคนสยามเกี่ยวกับบรรพบุรุษนั้นจะเห็นได้ว่าเมื่อคนในครอบครัวเสียชีวิตไป จะเปลี่ยนสถานะเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์หรือผี (วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, 2550: 64) เช่น ผีบ้านผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองป้องกันภัยให้ลูกหลาน เป็นต้น ส่วนผีธรรมชาติ หรือ ผีภูมิสถานมาจากความเชื่อที่ว่าพลังในธรรมชาติที่สถิตอยู่ตามภูมิสถานต่างๆ ว่าสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้คนได้ พลังเหล่านี้ถูกสร้างด้วยกระบวนการบุคลาธิษฐานให้มีตัวตนขึ้นมาในรูปของผี ได้แก่ ผีภูเขา ผีแม่น้ำ ผีรักษาข้าว ผีป่า ผีรักษาห้วย ผีเจ้าที่ ผีเหล่านี้มีความศักดิ์สิทธิ์ให้คุณให้โทษได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีผีบ้านผีเมืองเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสถานภาพของกษัตริย์ในฐานะผู้นำชุมชน เมื่อกษัตริย์สวรรคตพระองค์ยังคงได้รับการยกย่องจากคนในสังคม ในฐานะผีบ้านผีเมือง หรือพระเสื้อเมือง ทำหน้าที่คุ้มครองเมืองต่อไป ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเมืองนี้ปรากฏในบันทึกชาวต่างชาติอย่างเยเรมียัส ฟานฟลิต ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองช่วง พ.ศ. 2175 – 2185 กล่าวถึงพิธีกรรมในการสร้างพระราชวังหอสู่หรือที่ประทับของกษัตริย์ว่า ในการฝังเสาหลักแต่ละต้นจะมีการโยนหญิงมีครรภ์คนหนึ่งลงไป โดยต้องเป็นหญิงโกล่กลอดจะยิ่งดี **“...ประชาชนผู้ซึ่งถือผีถือกลางเชื่อว่าผู้หญิงเหล่านี้ เมื่อตายแล้วจะกลับเป็นผีปีศาจที่ดุร้าย ไม่เพียงปกป้องเสาที่ตนถูกโยนลงมาข้างใต้แต่ยังช่วยให้ทั้งบ้านพ้นจากเคราะห์...”** (นันทา วรเนติวงศ์, 2548: 26) เชื่อว่าบันทึกของฟานฟลิตอาจมาจากคำบอกเล่าตามความเชื่อของชาวเมืองหากแต่ไม่มีหลักฐานของชาวต่างชาติคนอื่นที่กล่าวถึงเพื่อยืนยันเรื่องนี้แต่อย่างใด จึงเป็นไปได้ว่าอาจไม่ได้มีการทำเช่นนี้จริง ความเชื่อลักษณะผีบ้านผีเมืองนี้พัฒนามาจากชุมชนโบราณที่หัวหน้าเผ่าปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นกษัตริย์ในฐานะผู้นำชุมชน ดังนั้นเมื่อกษัตริย์สวรรคตพระองค์ยังคงได้รับความยกย่องจากคนในสังคมในฐานะผีบ้านผีเมือง ทำหน้าที่คุ้มครองเมืองต่อไป (วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, 2550 : 66) ในเอกสารของ ฟานฟลิตจึงสะท้อนให้เห็นถึงภาพสังคมอยุธยาที่มีความเชื่อว่าผีสามารถให้คุณและให้โทษได้ จึงมีพิธีกรรมในการโยนหญิงตั้งครรภ์โกล่กลอดลงไปในหลุมฝังเสา เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะเปลี่ยนสถานะเป็นวิญญาณอัน

ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อนี้แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวัน คอยวนเวียนอยู่รอบตัวมนุษย์เป็นพลังงานที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งดีและไม่ดีได้ จึงกล่าวได้ว่าคติความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อพื้นฐานของคนไทยสมัยอยุธยาอันเป็นมรดกทางความคิดที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่สมัยสมัยโบราณทั้งเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีเห่าผีเรือน ผีป่า ผีบ้านผีเมือง ผีฟ้าภูตผีปีศาจ แม้ภายหลังความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้ามามีบทบาททั้งทางความคิดและพฤติกรรมของคนไทยสมัยอยุธยา ความเชื่อเรื่องผีถูกผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อศาสนาพุทธและปรับเปลี่ยนเป็น “เปรต” ในเปรตภูมิของระบบไตรภูมิ ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีนี้นับเป็นความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองพระนครศรีอยุธยา

ผีในกฎหมายตราสามดวง

การศึกษาความเชื่อเรื่องผีของคนไทยสมัยอยุธยาปรากฏในกฎหมายตราสามดวงในพระอัยการต่างๆ ได้แก่ พระอัยการลักษณะพยาน พระอัยการลักษณะรับฟ้อง พระอัยการพรมศักดิ์ พระอัยการลักษณะตุลาการ พระอัยการเบ็ดเสร็จ และพระราชกำหนดใหม่

“เปรต” ในพระอัยการลักษณะพยานกล่าวถึงพยานที่ไม่มีความซื่อสัตย์ ว่าหากพยานนั้นตายไปจะไปเกิดเป็นเปรตในคุนรอกและถูกลงโทษโดยนายนิรบาล เมื่อพ้นจากการเป็นเปรตจะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานและมนุษย์พิการต่อไป ดังข้อความที่ว่า “...ครั้นไปจะเกิดเป็นเปรตที่เชิงเขาคิชฌกูฏ มีปากเท่ารูเข็ม เอาเล็บแคะกินเลือดตนเป็นอาหาร นายนิรบาลเอาเปรตนั้นวางเหนือแผ่นเหล็กแดง แล้วเอาเหล็กเผาจนแดงตรึงศีรษะและเท้า จากนั้นเอาขวานผ่าอก ตัดมือ ตัดเท้าเสีย หากเปรตนั้นเคยเป็นพยานที่ไม่รู้เห็นแต่อ้างว่ารู้เห็น นายนิรบาลเอาเปรตนั้นวางบนแผ่นเหล็กร้อน แล้วเอาหอกใหญ่แทงหูซ้ายทะลุหูขวาหากเปรตนั้นเคยเป็นพยานที่ไม่ได้ยินแต่อ้างว่าได้ยิน นายนิรบาลเอาเปรตนั้นวางบนแผ่นเหล็กร้อน เอาขอเกี่ยวทั้งตาซ้ายและขวาออกมา หากเปรตนั้นเคยเป็นพยานที่ไม่ได้เห็นแต่อ้างว่าได้เห็น จากนั้นเปรตเหล่านี้ต้องไปเสวยทุกขเวทนายังคุนรอกอันเต็มไปด้วยอาคม ครั้นพ้นจากการเป็นเปรต เกิดเป็นสุนัขขี้เรื้อน ไล่เดือน กิ้งกือ ครั้นเกิดเป็นมนุษย์ จะง่อยเปลี้ยแต่ในครรภ์ ตาบอด หูหนวก

เป็นคนดีเย้ยค่อม บ้าใบ้แต่กำเนิด และเกิดมาพร้อมกับความวิบัติต่างๆ แลไทย
อันตรายซึ่งกล่าวมาทั้งนี้จึงได้แก่พญานอันหาความสัจมิได้นั้น...” (ประมวลกฎหมาย
รัชกาลที่ 1 เล่ม 1, 2548: 295)

“ฉมบ” ในพระอัยการลักษณะรับฟ้องกล่าวถึงหนึ่งในเหตุตัดฟ้อง 20 ประการ
คือ การมีรับฟ้องผู้เป็นฉมบ จะกละ และกระสือ ผลของคดีที่มีลักษณะตัดฟ้อง คือ การมี
รับฟ้อง “...อนึ่งเปนสัจว่าเป็นฉมบ จะกละ กระสือ แลมาฟ้องร้องเรียนแก่ขลุกลุขนักดี
20 แลราษฎรผู้ต้องคดีมีถ้อยคำตัดฟ้อง 20 ประการนี้ ท่านให้มุขลุกลุขพิพากษา
ตามบทพระโอัยการพระราชกฤษฎีกา ถ้าต้องด้วยพระโอัยการห้าม 20 ประการนี้
แล้ว ให้ยกฟ้องเสีย...” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 1, 2548: 272)

“ฉมบ” ในพระอัยการพรมศักดิ์กล่าวถึงการพิจารณาโทษปรับกรณีผู้ใดบังอาจ
พินแทงตักันให้ตายก็ดี ทำฉมบกฤตยาคุมกัตี ใส่ยาให้กินจนตาย ให้ปรับไหมตามโทษ
หนักเบาและค่าตัว กล่าวว่ “...มาตราหนึ่ง ถ้าผู้ใดบังอาจพินแทงทุบตักันให้ตายก็ดี
ทำฉมบกฤตยาให้ตายก็ดี ใส่ยาให้กินตายก็ดี อนึ่งมิได้แก่ล้งให้ตายก็ดี แลทำให้ตาย
ด้วยหาพิจารณามิได้กัตี แลลงสินไหมกัตี ตามโทษหนักเบา นั้น ตามค่าคนดังนี้ ถ้า
แลมิได้ตาย ให้ไหมตามพระอัยการเดิม ถ้าผู้ชาย อายุศมเดือน 1-3 เดือนค่า 6
บาท อายุศม 4-6 เดือนค่า 2 ตำลึง อายุศม 7-9 เดือนค่า 10 บาท อายุศม 10-11
เดือนค่า 3 ตำลึง ถ้าผู้หญิง อายุศมเดือน 1-3 เดือนค่าตำลึงหนึ่ง อายุศม 4-6 เดือน
ค่า 6 บาท อายุศม 7-9 เดือนค่า 2 ตำลึง อายุศม 10-11 เดือนค่า 10 บาท...”
(ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 1, 2548: 336-339)

“เปรต” ในพระอัยการลักษณะตุลาการกล่าวถึงตุลาการที่ไม่ปฏิบัติตนตามอคติ
ธรรมทั้ง 4 (ฉันทาคติ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ลาภ ทรัพย์สิน รวมทั้งสินจ้างและสินบน
ตัดสินความเข้าข้างฝ่ายที่ให้เป็นประโยชน์แก่ตน ไม่ได้พิจารณาความเป็นไปตามพระ
ธรรมศาสตร์ราชศาสตร์ โทษาคติ เป็นผู้ที่ไม่ตัดสินความด้วยความโกรธแค้น พยาบาท ไม่ได้
พิจารณาความตามโบราณราชันติ หากผู้ต้องคดีเคยเป็นศัตรูกันมาก่อน ก็ตัดสินให้ฝ่าย
นั้นได้โดยไม่เกรงกลัวต่ออาป ภัยาคติ เป็นผู้ที่มีความเกรงกลัวต่ออำนาจ
ยศถาบรรดาศักดิ์ และวิทยาคมต่างๆ ทำให้การพิจารณาคดีไม่เป็นไปตามพระ

ธรรมศาสตร์ราชศาสตร์ และโหมหาคติ คือ มีความหลง มีวิชา ไม่รู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นคุณ สิ่งใดเป็นโทษ สิ่งและสิ่งใดมิใช่ประโยชน์ ไม่มีความรอบรู้ทั้งพระธรรมศาสตร์ราชศาสตร์) จะทำให้ไม่มีทั้งยศ และบริวาร ครั้นสิ้นชีวิตลงก็ต้องไปอยู่ในอบายภูมิ

“ฉมบ จะกละ กระสือ กระหัง ผีสาว” ในพระอัยการเบ็ดเสร็จ กล่าวถึง ฉมบ (ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร) จะกละ (ชื่อผีชนิดหนึ่ง เชื่อกันว่ามีรูปเป็นแมว อยู่ในป่าซึ่งหมอมผีชาวป่าเลี้ยงไว้ให้ทำร้ายศัตรู, ผีพวกหนึ่งชอบกินของโสโครก) กระสือ (ผีที่สิงในกายหญิง ชอบกินของโสโครก ลักษณะเป็นดวงไฟแวววาว ในกลางคืน, คู่กับ กระหัง ที่เข้าสิงในกายชาย) และกระหัง (หมายถึง ผีชนิดหนึ่งที่ถือว่าเข้าสิงในตัวผู้ชาย เชื่อกันว่าเดิมเป็นผู้ชายที่เรียนวิชาอาคม แก่กล้าเข้าก็มีปีกมีหาง จะไปไหนก็ใช้กระดังต่างปีก สากดำข้าวต่างขา สากกะเบือต่างหาง ชอบกินของโสโครก คู่กับ กระสือ ซึ่งเป็นผีผู้หญิง) (ราชบัณฑิตยสถาน, 254: 90, 95, 27, 3.) การพิจารณาโทษผู้เป็นกระสือ กระหัง จะมีโทษหนักเบาตามแต่ความผิดกฎหมายก็ไม่ได้รวบรัดความผิด กฎหมายก็ไม่ได้รวบรัดความผิดแก่ผู้ถูกกล่าวหาให้ถึงกับต้องถูกประหารชีวิต แต่ระบุไว้ให้เจ้าเมืองหรือกรรมการผู้พิจารณาสั่งตัวไว้นอกด่าน ขนอน โดยไม่อนุญาตให้ด่วนตัดสินประหารชีวิต (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1, 2548: 261) ในกฎหมายตราสามดวงได้ระบุโทษของผู้ที่ถือว่าเป็นกระสือ กระหัง ฉมบ จะกละ ไว้ดังนี้

“...ผู้ใดส่อท่านว่าเปนฉมบกฤษฎิารู้ว่าน ยา รัวทยาคุณกระทำให้ท่านตาย พิจารณาเปนสัจแลหากเทศส่อท่านดั่งนั้น ทำให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ แล้วให้ไหม ขบค่าตัวผู้ส่อ ถ้าเปนสัจดูผู้ส่อ ท่านให้ฆาตม์ผู้รู้คุณว่านยาฉมบจะกละกฤษฎิานั้นเสีย เพราะมันจะทำไปภายหน้า ส่วนทรัพย์สิ่งสินมันนั้น ให้เอาเข้าพระคลังหลวงจนสิ้น...” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2, 2548: 234) หากผู้ใดส่อว่าเป็นฉมบรู้จักการใช้ว่าน ยา ทำให้ผู้อื่นถึงแก่กรรม ถ้าพิจารณาตามกฎหมายแล้วผิดจริงให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ และฆ่าผู้ที่เป็นฉมบเสีย ส่วนทรัพย์สิ่งสินก็ให้เอาเข้าพระคลัง

“...ผู้ใด ต่ำ ส่อ ท่านว่าเปนกระสือกระหังจะกละ พิจารณามิเปนสัจหากต่ำ ส่อ ท่านดั่งนั้น ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ แล้วให้ไหมเท่าค่าตัวผู้ต่ำ ส่อ นั้น

เป็นสินไหม พิไຍ กิ่ง ถ้าเป็นสัจว่าเปนกระสือกระหางจะกละจริงไซ้ ให้เอามันผู้เป
นกระสือกระหางจะกละมาวิชาธาเสีย ทรัพย์สินมันให้เอาเข้าพระคลังหลวง
...” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2, 2548: 235) ในกฎหมายได้ระบุว่าถ้าผู้ใดถูก
ด่า ส่อ ว่าเป็นกระสือกระหางจะกละ ถ้าเป็นผิจจริงให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ ส่วน
ทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวก็ให้เอาเข้าพระคลังหลวงแทน

นอกจากการกล่าวถึงฉมบ จะกละ กระสือ และกระหังแล้ว ในพระอัยการ
เบ็ดเสร็จยังกล่าวถึงกรณีที่มีผู้ใดไปบนต้นไม้ที่มีผีให้ไปทำร้ายผัว ชายชู้ และหญิงเจ็บไข้ได้
ป่วยล้มตาย หากพิจารณาแล้วพบว่าเป็นจริง ให้ลงโทษเสมอความผิดฐานเป็นฉมบและรู้
เวทมนต์ และกรณีที่ ผู้ใดเอาผีอื่นเข้าบ้าน ให้แก้ไขโดยการทำบุญบ้านด้วยเหล้า หัวหมู
เมี่ยง หมาก พลุ กล้วย อ้อย นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ทำบุญ ดังข้อความที่ว่า

“...มาตราหนึ่ง ถ้าจะพลีบ้านเรือนเรือกลสวน ไร่ นา ให้นิมนพระสงฆ 7
รูป จำเรียพระปริตร 3 วัน ทำบัตร์ 3 ชั้น ไบศรีสำหรับหนึ่ง เปด 1 ไก่ 1 เล้า
โพง 1 คชเรือนวงหนึ่ง สายสินรอบที่จะพลีนั้น เงินติด 1 2 ปีพახษ์องวง หมอบัด
เสนียดจันไร ถ้าความผิดนั้นมาก ให้ทวีขึ้น พระสงฆ 13 รูป ไบศรี 3 สำหรับ บัตร์
8 ชั้น สายสิน 3 รอบเรือน ถ้าจะไถ่คชเรือนวงละ 1/2 ไบศรี เปดไก่ได้แก่เจ้า
เรือนเจ้าที่ เงินติดเทียนได้แก่หมอซึ่งปัดเสนียดจันไรนั้น...” (ประมวลกฎหมายรัชกาล
ที่ 1 เล่ม 2, 2548: 241) ในมาตรานี้สื่อให้เห็นว่าคนในสมัยคมอยุธยาเกรงกลัวต่อผี จึง
ได้มีการเซ่นไหว้เพื่อให้ผีพึงพอใจ

“...มาตราหนึ่ง ผู้ใดพลีการแก่ท่านแลเทพดาก็ดี พลีการแก่ภูตปิศาจก็ดี
ถ้าเอาไปเสียขายคาท่านแลพันบันไดท่าน แลเจ้าเรือนเกิดอุบัทวโรคไซ้ ควรให้เสีย
ค่ายาโรคแก่ท่าน ถ้าเจ้าเรือนถึงแก่ภรรณาพ ควรให้ผู้นั้นเสียค่าตัวผู้ถึงภรรณาพ
นั้น...” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2, 2548 : 240) มาตรานี้สะท้อนให้เห็นว่า
นอกจากการจะนับถือผีแล้ว ยังมีการนับถือเทวดาอีกด้วย

“เปรตอสุรกาย” ในพระราชกำหนดใหม่กล่าวถึงการทำผิดในการตีไถ่กักปลา
และลุ่มหลงในอบายมุขว่าตายไปจะไปอยู่ในนรกภูมิเป็นเปรตอสุรกาย (มาตรา 42 พระ
ราชกำหนดใหม่, ใน ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง

ตรา 3 ดวง, เล่ม 3 , (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2527, 449-450.)

ภาพสะท้อนของความเชื่อเรื่องผีของคนไทยในกฎหมายตราสามดวง

ประการแรก คนไทยสมัยอยุธยาเชื่อว่า ผีสามารถให้คุณและให้โทษได้ เห็นได้จากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติผิดปกติไปจากเดิมจึงมีความเชื่อว่าอาจจะทำอะไรให้ผีไม่พึงพอใจ เช่น ปรากฏการณ์ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก จึงได้มีการทำพิธีกรรมให้ถูกต้องเพื่อให้ผีพึงพอใจ จากนั้นก็จะประสบความสำเร็จดังที่บนบานไว้ นอกจากนี้ยังมีการไปบนต้นไม้ให้ผีไปทำร้ายผู้อื่น ดังข้อความที่ว่า

“...มาตราหนึ่ง ชาย หญิง เปนชู้เมียกันเคยตบกันน้อยใจกัน ชายก็ตี หญิงก็ตี ไปปลดต้นไม้อันมีผีให้ชายฉัวชายชู้แลหญิงนั้นไข้เจ็บล้มตาย ฝ่ายผู้มิได้ปลบู่เจ้าเจ็บล้มตาย ผู้ใดไปปลบู่เจ้าพิจารณาเปนลัจ โทษตกแก่มันผู้นั้นเสมอณบกฤตยากระทำท่านให้ตายนั้น” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2, 2548: 239) ถ้าไปบนบานศาลกล่าวต้นไม้แล้วไม่ไปแก้บน จะก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บจนเสียชีวิตได้ สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยสมัยอยุธยามีความเกรงกลัวต่อผี จึงไม่กล้าที่จะกระทำความผิด ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอิทธิพลมากกับคนในสังคมอยุธยา หากทำให้ผีไม่พอใจอาจถูกลงโทษได้ แต่หากทำให้พอใจก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังสะท้อนสภาพสังคมอยุธยานั้นได้ว่ามีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากในพระอภัยการเบตเสรจ กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดจะให้ผู้อื่นพิศวงงงงวยในตน แลปรกอบกฤตยาคุณเปนยาแผดด้วยสิ่งใดๆ ให้ท่านกินก็ตี ใส่ให้ท่านด้วยประการใดๆ ก็ตี พิจารณาเปนลัจ ให้ทวน 60 ที เอาขึ้นหาหย่างประจาร แล้วทะเวนบก 3 เรือ 3 วัน แล้วฆ่ามันเสีย ถ้าทำให้ชู้ ผัว มันกิน รู้ด้วยประการใดๆ พิจารณาเปนลัจ ให้ลงโทษดุจเดียว แล้วส่งตัวให้ชายฉัวตามแต่ใจมัน” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2, 2548: 239)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการดำรงชีวิตของคนในสังคมอยุธยา นอกจากจะมีการบูชาผีแล้ว ยังมีการทำคุณไสยโดยใช้ผีในการทำร้ายผู้อื่น ก่อให้เกิด

ความเดือดร้อนถึงชีวิต เพื่อได้สิ่งที่ตนปรารถนา เช่น ทำเสน่ห์ยาแฝดให้ผู้อื่นหลงรักตนเองหรือให้สำเร็จในหน้าที่การงาน

ประการที่สอง การใช้ความเชื่อเรื่องผีเป็นเกณฑ์การพิจารณาตัดสินปรากฏในพระอัยการเบ็ดเสร็จว่าด้วยเรื่องฉบบ จะกละ กระสือ และกระหาง 20 มาตรา ได้แก่การกล่าวหา คำว่า ตู๋ ว่าเป็นฉบบ จะกละ กระสือ กระหาง การทำยาเบื่อยาเมายาแฝด การไปบนบานต้นไม้ให้ไปทำร้ายผู้อื่น และการพลีเรือกสวนไร่ นา บ้านเรือน และบ้านเมือง การกล่าวหา คำว่า ตู๋ ว่าเป็นฉบบ จะกละ กระสือ กระหาง เป็นข้อหาสำคัญที่ต้องมีการพิสูจน์และสืบค้นความจริง เหตุเพราะการกล่าวหาดังกล่าวเป็นการลงโทษทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเกิดความหวาดกลัวและไม่คบค้าสมาคม ดังนั้นจึงเป็นเหตุสำคัญที่ผู้ถูกกล่าวหาต้องพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เป็นจริงตามนั้น เห็นได้จากมาตรา 141 ในพระอัยการเบ็ดเสร็จกล่าวถึงผู้ถูกกระสือกินจนตาย การพิสูจน์กระสือ คือ การเอาผ้าเปื้อนลายกระสือมานั่ง หากผู้ใดเดือดเนื้อร้อนใจมายกหม้อแกงลงและทำลายกองไฟ ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นฉบบ จะกละ กระสือ และกระหาง หากกระสือนั้นไปกินเขา และเขาจับได้ให้ลงโทษทั้งโคตร มาตราดังกล่าวเป็นการวางหลักของการพิสูจน์ความเชื่อเหนือธรรมชาติเพื่อป้องกันมิให้ลงโทษผู้บริสุทธิ์อันเกิดจากการใส่ร้ายป้ายสี ในทางกลับกันหากผู้กล่าวหาพูดเท็จ จะถูกลงโทษเช่นกัน ความสำคัญของการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคดี เพราะผู้คนยังมีความเชื่อความสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ หากพิจารณาจากการต่อพิสูจน์ว่าด้วยการหลยเพลิง และว่ายน้ำข้ามผากแข่งกัน

ประการที่สาม การผสมผสานความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อศาสนาพุทธในเรื่องของความเชื่อเรื่อง “เปรต” เปรต แปลว่า ผู้ไปแล้ว คนไทยสมัยอยุธยาเชื่อว่า เมื่อตายไปแล้วต้องเป็นเปรตนั้น เนื่องจากทำกรรมในการลักของสงฆ์ คำว่าครูบาอาจารย์ ดิเียนยุให้สงฆ์แตกแยกกัน ทำให้เขาแทงลูก คำว่าสามมี ไม่ให้ทาน ตีศีรษะบิดามารดา อำพรางการให้ทาน เป็นพรานล่าสัตว์ กล่าวเท็จ ฆ่าสัตว์ และรับสินบนในการตัดสินคดีความ (ไตรภูมิภคา หรือไตรภูมิพระร่วง ชุดที่ 1 วรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยา, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2551: 54-67)

ความเชื่อเรื่องเปรตนี้ปรากฏในพระอัยการลักษณะพยานที่กล่าวถึงตุลาการที่ไม่ปฏิบัติตนตามอคติธรรมทั้ง 4 ครั้นสิ้นชีวิตลงก็ต้องไปอยู่ในอบายภูมิ และพระราชกำหนดใหม่กล่าวถึงการทำผิดในการตีไก่ดบปลา และลุ่มหลงในอบายมุขว่าตายไปจะอยู่ในนรกภูมิเป็นเปรตต่อสุรางกาย ความเชื่อเรื่องเปรตส่งผลต่อความเกรงกลัวเรื่องบาปกรรมซึ่งสอดคล้องกับการบันทึกในจดหมายเหตุเดอลาลูแบร์ระบุว่า “การที่ชาวเมืองพระนครศรีอยุธยาไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ใหญ่ ทัวทั้งเมืองไม่มีโรงฆ่าสัตว์ในท้องตลาดมีวางขายเพียงปลาสด ตัวแมลง ปิ้งหรือย่างเท่านั้น” (ลา ลูแบร์ ผู้แปลสันต์ ท. โกมลบุตร, 2557 : 168-169.) ความเชื่อเรื่องเปรตจึงส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้นับในสมัยอยุธยาให้สร้างกรรมที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้ชาติพบบหน้าเกิดมาดีมีชีวิตที่ดีนั่นเอง

บทสรุป

คนในสังคมไทยมีการนับถือผีมาตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีการนับถือผีที่แตกต่างกันไป คนเริ่มมีการทำมาหากิน เมื่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเกิดความผิดปกติ จึงเชื่อกันว่ามีพลังเหนือธรรมชาติได้สร้างปรากฏการณ์เหล่านี้ขึ้นมา ผ่านสิ่งที่ไม่มีความหมายที่เราเรียกกันว่า “ผี” นั่นเอง ความเชื่อเรื่องผีจึงเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือ ปัจจุบันนี้ก็ยังมีความเชื่อพวกนี้อยู่ จึงก่อให้เกิดการผสมผสานความเชื่อเหล่านี้ให้เข้ากับศาสนาที่นับถือและนำมาปรับใช้จนถึงปัจจุบัน สังคมอยุธยาเป็นสังคมที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการนับถือผีเข้มข้นมาก เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ ผีตามธรรมชาติ ผีเจ้าที่ และเทวดา เมื่อสังคมอยุธยามีความซับซ้อนมากขึ้น จึงได้มีการตรากฎหมายเพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งกฎหมายนั้นก็คือกฎหมายตราสามดวง ได้ระบุถึงกฎต่างๆ รวมไปถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เช่น บ้านใดถูกผีกระสือ กระหาง ฉมบ จะกละทำร้ายหรือลักกินสัตว์ที่ใช้ในการทำเกษตร ถ้ารู้ตัวว่าผู้ใดเป็นผีเหล่านี้ก็จะถูกลงโทษ จากกฎหมายตราสามดวงสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยสมัยอยุธยาได้อย่างชัดเจน เช่น มีการนับถือผีสางเชื่อว่าผีสามารถให้คุณและให้โทษได้ มีผลโดยตรงในการดำรงชีวิตของคนในสังคมอยุธยา แม้เวลาจะผ่านไปนานนับหลายร้อยปี ต่อให้โลกจะพัฒนามีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงอยู่ในสังคมไทยเรื่อยมา

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายตรา 3 ดวง ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง. (2548)

สถาบันปริตร พนมยงค์.

ไตรภูมิิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ชุดที่ 1 วรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยา. (2551)

กรุงเทพฯ: องค์การค้าของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและ
สวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.

กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับชั่น.

รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของ ฟาน ฟลิต (วันวลิต) แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์.

(2548). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ลา ลูแบร์ ผู้แปล สันต์ ท. โกมลบุตร. จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์. (2557)

สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ. (2550). คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ. 1729-

พ.ศ. 2006. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.